

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 576.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245217517152/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Seclende Aarhundrede

en ny classisk Grund i Nord-Tydskland, og bragt Drotter for Lysset, der, om end langt ude, nedstammede fra »Guderne«, men Tydscklands Historie er en Labyrinth, hvortil »Traaden« først skal findes, og om de to Herre-Slægter, som ved Reformationen stræbde at gjøre sig udsødelige, veed man kun, at de Sachsiske Hertuger, som i det Tolvte Aarhundrede afløste Henrik Løve, havde dengang hjemme i Saltwedel, ved det berømte »Lüneburger-Salt,« og at Hessen i det Trettende Aarhundrede fik en ny Stamfader til sine Landgrever i en Hertug-Søn fra Brabant.

Mellem disse Brabantske Landgrever var Philip den Hoi-modiges Fader saa heldig at faae hele Hessen (Cassel, Darmstad og Homburg) under sig, og efterlod det til sin berømte Søn, som da (1509) vel kun var fem Aar gammel, men tiltraaadte dog alt ved Reformationens Begyndelse (1518) selv Regjeringen, og gjaldt ligefra Bonde-Krigens Dage for dens »verdslige Arm«, men tabte dog snart Modet, da det kom til Stykket, og nedsank efter den Smalkaldiske Krig i Dunkelhed og Dvale.

Af de Saltwedelske Hertuger og Kurfyrster i Sachsen maa vi først lægge Mærke til Frederik den Spage, hvis Sønner Ernst og Albert blev Stamfædre til de to Sachsiske Fyrstelinier, som har vedligeholdt sig til denne Dag, og brød i Reformationstiden en skarp Landse med hinanden. Ernst og Albert, paa Moders Side Sydsckendebørn til Keiser Maximilian, er ogsaa selv blevet navnkundige, deels ved i Opvesten (1455) at bortføres ved Nattetid fra Altenburg af den forvovne Ridder Kunz Kaufung*), og deels ved Rigdoms-Kilden, der for dem aabnede sig i det Snebergske Sølv-Værk**).

Sønner af Kurfyrst Ernst var igjen Fredrik den Vise og Johan Fredrik den Standhaftige, i hvis Dage der ikke blot aabnede sig nye Sølv-Gruber i Annaberg og Joachimsthal, men den langt dybere i Wittenberg, som Morten Luther saa mesterlig bearbejdede; og Sønner af Hertug Albert, med Bøhneren Georg Podibrads Datter, var Luthers seie Mødstander Hertug Georg, og Henrik, som vaklede til begge Sider.

Da alle Disse var døde, og Sachsen deelt mellem Johan Frederiks Søn og Navner, med Kur-Hatten, i Wittenberg, og Henriks Søn Hertug Moritz i Dresden, da hensov ogsaa Morten Luther (1546), og derved brast aabenbar det stærkeste

*) Albtini Melsner-Kronike S. 265—72.

***) Albtini Meissenske Bjerg-Kronike S. 27—43.

Det Sættende Aarhundrede

Baad, der sammenknyttede de Lutherske Folk og Fyrster; thi før de vilde seet ham med »de graae Haars Krone« kastet paa Baalet, havde de dog nok vovet det Yderste, men nu forblindede Egennytte og Keiserens glatte Ord de Fleste for den Fare, der truede baade Tydscklands og Nordens Frihed, da Carl, i Forbindelse med Paven, og i Fred med Frankrig og Tyrken, opbød hele Spaniens og Italiens Magt for at indtage den lille, nyskabte, Lutherske Verden. Det var kun Kurfyrsten af Sachsen, Landgreven af Hessen og Hertugen af Würtemberg, tilligemed nogle Smaafyrster og Rigsstæderne Augsburg, Ulm og Strasburg, som greb til Modværge, medens ikke blot de Nordiske Konger, men ogsaa Kurfyrsterne af Pfalz og Brandenburg og Hertugen af Preussen sad stille, ja, adskillige Lutherske Fyrster fulgte endog Keiserens Fane. Da Carl imidlertid hverken havde nogen staaende Hær, et velforsynet Skatkammer eller mindste Helteaad, vilde han dog rimeligviis være kommet til Kort, hvis ikke Hertug Moriz af Herskesyge havde forraadt Frihedens Sag, eller naar man kun vilde ladt Augsburgernes Leder, Sebastian Schertlin, En af sin Tids bedste Krigsmænd, raade. Dengang Keiseren, paa egen Haand, aldeles ulovlig, gjorde Kurfyrsten og Landgreven fredløse (erklærede dem i Rigets Acht), laae han nemlig saa godt som værgeløs i Regensburg, hvor Lutheranerne, 90000 Mand stærke, mageligt kunde hiemsøgt ham, før han kunde faae sin Hær fra Ungern, Italien og Nederlandene sammentrukket*), men man spildte den kostbare Tid med at betænke sig paa det Uberegnelige, og da saa Hertug Moriz, efter Aftale med Keiseren, angreb Kur-Sachsen, skildte Forbunds-Hæren sig ad, uden engang at have vovet et Slag. Dermed var Alt saa godt som tabt, thi Keiseren var nu hver Enkelt langt overlegen, og Kurfyrst Johan Frederik var den Eneste, som vovede at værges sig, men leed (1547) ved Mühlberg eller rettere paa Lochau-Hede et fuldstændigt Nederlag og faldt selv i Keiserligt Fangenskab**).

Da Kurfyrsten lod sig overraske midt i sit eget Land, og sendte ovenikøbet sit grove Skyts fra sig i det Øieblik, han i alle sine

*) Ulloas Carl 5tes Levnet. Bl. 181—84. Den Smalkaldiske Krigshistorie af Lambert Hortensius 2den Bog, hos Schard. II. 1001—16. Sleidans Reformationshistorie (Tydsk) II. 660—706.

***) Baumans (et Øienvidnes) Beretning om Slaget, hos Hortleder S. 435—38.